

СУЧАСНА УКРАЇНА ЯК НАЦІОНАЛЬНА ДЕРЖАВА

Питання утвердження України як національної держави є не тільки завданням сучасних генерацій українського народу, а й перспективним завданням політичної еліти й всього свідомого українства. Тому дослідження сутнісних ознак України як національної держави, тенденцій їх трансформації до ознак модерної європейської держави є важливою науковою та практичною проблемою. Мета даної роботи – охарактеризувати сучасну Україну як національну державу, проблеми з її подальшим розвитком.

Вагомий внесок у розробку методологічних та теоретичних засад національно-державного будівництва зробили такі відомі вітчизняні та зарубіжні вчені, як О. Бочковський, М. Вівчарик, С. Вовканич, О. Гринів, С. Здіорук, В. Ігнатов, А. Колодій, П. Кононенко, Ю. Римаренко, О. Рудакевич, Б. Савчук та ін. Конституцією України 1996 р. на найвищому нормативно-правовому рівні закріплені основні політико-правові параметри (конституційні характеристики) сучасної української держави. Україну проголошено: суверенною і незалежною, демократичною, соціальною, правовою державою (ст. 1 Конституції України). Крім того, виходячи із сутності та змісту ряду конституційних положень, Україна є також, без сумніву, державою світською (ст. 35 Конституції України) та державою національною [3]. Останнє, зокрема, чітко прослідковується із змісту Преамбули та ряду статей розділу першого («Загальні засади») Конституції України і було логічним продовженням відповідних положень «Декларації про державний суверенітет України» (1990 р.) та «Акту проголошення незалежності України» (1991р.) [2].

Національна держава – тип держави, яка є формою самоорганізації, самовизначення і самовираження певної нації на певній суверенній території. Нація є найвищою цінністю, головним джерелом влади і визначальником соціо-політичної системи такої держави [4]. Ідеалом національної держави є мононаціональна держава, в якій усі мешканці належать до однієї політичної нації та використовують єдину знакову систему, зрозумілу усім представникам цієї нації: мову, культуру, звичаї, стереотипи, систему цінностей тощо. Створення держави в рамках виключно власної національної території (суцільної етнічної території), що є одночасно і територією історичного розселення цього етносу) мало закласти надійні основи на майбутнє для захисту держави від проблем автономізації, сепаратизму, територіальних претензій держав-сусідів тощо. Національна держава розглядалась її творцями виключно як держава конституційна, демократична та цивілізована. Відповідно в такій державі має бути забезпечено належний рівень розвитку як корінної (титульної) нації, так і національних меншин, що проживають на її території [5].

На початку 90-х років ХХ ст. з огляду на відомі політичні процеси, які проходили в СРСР, відновлення української національної держави стало реальністю. Першою «ластівкою» у цьому напрямі стало прийняття Верховною Радою Української РСР 16 липня 1990 р. Декларації про державний суверенітет України, в розділі першому («Самовизначення української нації») якої чітко і неоднозначно проголошено: «Українська РСР як суверенна національна держава розвивається в існуючих кордонах на основі здійснення українського нацією свого невід'ємного права на самовизначення. Українська РСР здійснює захист і охорону національної державності українського народу. Будь-які насильницькі дії проти національної державності України з боку політичних партій, громадських організацій, інших угруповань чи окремих осіб переслідуються за законом» [2]. Ці положення тією чи іншою мірою знайшли своє продовження в положеннях Концепції нової Конституції України, яка була схвалена Верховною Радою Української РСР 19 червня 1991 р.

За своєю сутністю, за аналізом конституційно-правових положень, сучасна Українська держава є державою національною. З формальної точки зору для твердження останнього є всі підстави [2].

1. Це – положення з Декларації про державний суверенітет України та Акта проголошення незалежності України, а також конституційні положення за чинним Основним Законом держави, які чітко вказують про наявність обох ознак національної держави: створення її в результаті реалізації права нації (народу) на самовизначення та створення цієї держави в рамках виключно своєї етнічної території. Так, у Преамбулі Конституції України чітко зазначено, що «Верховна Рада України від імені Українського народу – громадян України всіх національностей, виражаючи суверенну волю народу, спираючись на багатовікову історію українського державотворення і на основі здійсненого українською нацією, усім українським народом права на самовизначення ... приймає цю Конституцію – Основний Закон України». На рівні Основного Закону держави чітко прослідковується вимога створення та забезпечення в державі необхідних умов для максимального збереження і розвитку кращих надбань української нації в економічній, політичній, соціальній та духовній сферах її буття, її політичної консолідації навколо національної ідеї, забезпечення розвитку духовності, мови, культури, традицій своєї нації; реалізація національної ідеї у державотворчому процесі. Так, ст. 11 Конституції України чітко визначає, що «...Держава сприяє консолідації та розвитку української нації, її історичній свідомості, традиції і культури...». При цьому частини перша і друга ст. 10 Конституції України визначають державною мовою в Україні українську мову, а саме: «... Держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суцільного життя на всій території України». В той же час українські національні символи на рівні Основного Закону держави возведені в ранг офіційних державних символів: «Державними символами України є Державний Прапор України, Державний Герб України і Державний Гімн України. Державний Прапор України – стяг із двох рівновеликих горизонтальних смуг синього і жовтого кольорів. Головним елементом великого Державного Герба України є Знак Княжої Держави Володимира Великого (малий Державний Герб України). Державний Гімн України – національний гімн на музику М. Вербицького із словами, затвердженими законом, що приймається не менш як двома третинами від конституційного складу Верховної Ради України» [3].

Україна як національна держава бере на себе зобов'язання дбати про культурний розвиток своїх співвітчизників, що проживають в інших державах (національної діаспори): ст. 12. Конституції України говорить: «Україна дбає про задоволення національно-культурних і мовних потреб українців, які проживають за межами держави». Україна як сучасна демократична держава прагне створити належні умови для проживання та всебічного розвитку національних меншин, що проживають на території держави. На рівні Основного Закону держави чітко визначено, що Україна як держава «сприяє консолідації та розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України» (ст. 11 Конституції України), що «в Україні гарантується вільний розвиток, використання і захист російської, інших мов національних меншин України» [3]. Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновок про те, що на рівні Основного Закону держави – Конституції України – формально закладено необхідні (мінімальні) основи для утвердження України як національної держави.

Поняття національної держави не можна плутати з поняттям «націократії» – держави, в якій влада перебуває в руках лише однієї, корінної нації, а інші етно-національні групи усунені від державного управління або їх доступ до влади обумовлений певними вимогами щодо їх політичної позиції, тобто держави, де існує етно-національна нерівноправність [1, с.3-5].

Список використаної літератури

1. Антонюк О. Націоналізм // Етнократологічний словник: Енцикл.-довід. слов. К.: МАУП, 2007. С. 380–384.
2. Гончарук-Чолач Т.В., Джугла Н.В. Політична соціологія: навчальний посібник / За ред. Гончарук-Чолач Т.В. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр «Економічна думка ТНЕУ», 2018. – 250 с.
3. Гурик М. І. Шумка М. Л. Трансформація специфічних ознак патерналізму в умовах децентралізації в Україні. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/316497/29229>
4. Декларація про державний суверенітет України від 16.07.1990 р. / URL : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=55-12>.
5. Конституція України від 28.06.1996 р. / URL : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg>
6. Рудакевич О. М. Теоретико-методологічні засади розбудови України як національної держави / О. М. Рудакевич // Сучасна українська політика. К.: Вид-во «Центр соціальних комунікацій», 2012. Вип. 27. С. 6–15.
7. Рудакевич О. Національний принцип : етнополітична концепція нації. Тернопіль: Моногр. Тернопіль: ТНЕУ, 2009. 292 с.